

**Kulturowe i społeczne
konteksty pandemii COVID-19**

Barbara Orzeł

Kulturowe i społeczne konteksty pandemii COVID-19

Recenzja
Marek Grzegorz Kaźmierczak

Spis treści

Wstęp

Koronawirus – nowa „ścieżka dźwiękowa” naszej codzienności 9

Rozdział 1. Epidemie – rys historyczno-kulturowy 15

1.1. Zarazy świata antycznego 28

1.1.1. Zaraza Ateńska 28

1.1.2. Zaraza Antoninów 30

1.1.3. Dżuma Justyniana 32

1.2. Dżuma 35

1.3. Ospa prawdziwa 39

1.4. Cholera 43

1.5. Gruźlica 49

1.6. SARS, MERS, A/H1N1 53

1.7. Malaria i Zika 57

1.8. Ebola 60

1.9. AIDS 63

1.10. Postscriptum. Epidemia cukrzycy i otyłości 66

1.11. Jak „zrozumieć” epidemie / pandemie? 68

Rozdział 2. „Hiszpanka” – kulturowa powłoka pandemii 71

2.1. Tło historyczne 74

2.2. Dlaczego „hiszpanka”? Próba nazwania „nieznanej choroby” 85

2.3. Środki ochronne – dystans społeczny 87

2.4. Leczenie 92

2.5. Media (prasa) 93

2.6. Kultura (sztuka / literatura / film / moda) 96

2.7. Skutki ekonomiczne	99
2.8. Konkluzje	103
Rozdział 3. COVID-19 – pandemia nasza powszednia	105
3.1. Tło historyczne	107
3.2. Środki ochronne – dystansowanie społeczne	117
3.3. Leczenie	117
3.4. Media (stare media / nowe media)	118
3.5. Kultura (film / literatura / moda)	124
3.6. Prawo	126
3.7. Skutki ekonomiczne	128
Rozdział 4. „Nowy” dystans społeczny	131
4.1. Znaczenie dystansu społecznego dla zatrzymania epidemii	134
4.2. Dystans w kulturze	135
4.3. „Ukryty wymiar” pandemii	138
4.4. Maseczki – dystans emocjonalnej neutralności	142
4.5. Azjatycka dyscyplina	144
4.6. Konkluzje	145
Rozdział 5. Dom – przestrzeń odnaleziona na nowo	147
5.1. #zostańwdomu	147
5.2. Oikologia – dom w centrum refleksji filozoficznej	149
5.3. Home office – historia i implikacje	152
5.4. Distance Learning	157
5.5. Homewear, comfy i athleisure – moda w domu	161
5.6. Cluttercore i cottagecore – pandemiczna estetyka (wnętrz)	163
5.7. Konkluzje	167
Rozdział 6. Zachowania komunikacyjne i konsumpcyjne	169
6.1. Rola nowych mediów w pandemii	169
6.1.1. Aplikacje mobilne	170
6.1.2. Telemedycyna / medycyna na odległość	174
6.1.3. (Inter)face-to-(inter)face	175
6.2. Koronawirus w języku	178

6.3. Nowe rytuały	182
6.4. Turystyka w dobie koronakryzysu	185
6.5. Konsumpcja czasu wolnego	188
6.6. Przemysł modowy w czasach zarazy	192
6.7. Postscriptum. Domowe sposoby na odporność / leczenie koronawirusa (morsowanie z herbatką z oregano)	195
Zakończenie. Rok tęsknoty	197
Bibliografia	201
Słownik	227
Indeks osobowy	233
Wykaz ilustracji / materiałów wizualnych (kody QR)	237
Summary	239

Wstęp

Koronawirus – nowa „ścieżka dźwiękowa” naszej codzienności

Chyba nikogo z czytających te słowa nie zdziwi fakt, że Słowem Roku 2020, wybranym przez kapitułę Rady Języka Polskiego został *koronawirus*¹, tajemnicza „choroba X”, która – prędzej czy później – miała opanować świat, stała się rzeczywistością². Pandemia COVID-19 wymusiła zmiany w niemalże wszystkich sektorach gospodarki i kultury. Począwszy od marca 2020 roku, przez wiele miesięcy, miliardy obywateli zostały poddane kwarantannie domowej, miliony firm i urzędów przeszły w tryb pracy *home office*, wiele z sektorów gospodarki zostało przez ten czas „zamrożonych”. Ogłoszono, że do czasu zaszczepienia przynajmniej 70% populacji czeka nas życie w tzw. „nowej normalności” (która zredefiniowała różne dziedziny życia i kultury). Wynalezienie szczepionki przyniosło nową nadzieję na powrót do „starego świata”, choć nierówna walka z wirusem wydaje się nie mieć końca. Jak pokazuje historia, to nie pierwsza z wielkich pandemii, która zdominowała i w dużej mierze podporządkowała swoim regułom świat: stopniowo przekształcając nasze zwyczaje, zachowania, relacje międzyludzkie, kulturę, uświadamiając nam, że już nic nie będzie takie samo. Pandemia ograniczyła mobilność, możliwości podróżowania i – zdaniem Iwana Krastewa – „zapowiada koniec globalizacji

¹ *Wyniki plebiscytu Słowo Roku 2020*, Uniwersytet Warszawski, 5.01.2021, <https://www.uw.edu.pl/wyniki-plebiscytu-slowo-roku-2020/> [dostęp: 10.01.2021].

² WHO przygotowywało się na „chorobę X”. *To koronawirus? „Rzeczpospolita”*, 25.02.2020, <https://www.rp.pl/Koronawirus-2019-nCoV/200229649-WHO-przygotowywalo-sie-na-chorobe-X-To-koronawirus.html> [dostęp: 15.09.2020].

jaką znaleźliśmy”³. Zmieniła sposób myślenia o pracy, spotkaniach, komunikacji. Jak każdy kryzys, uruchomiła też ludzką kreatywność, doprowadziła do powstania nowych rozwiązań, na których wynalezienie czekalibyśmy wiele lat. Pojawienie się koronawirusa to autentyczny przykład wydarzenia zwanego „czarnym łabędziem”⁴ – „[...] o dużym lub skrajnie dużym wpływie, ale trudnym do przewidzenia”⁵.

Pandemie, niczym kosmiczne śmieci dryfujące wokół Ziemi, jedynie czekają na zbieg okoliczności, by uderzyć, siać zniszczenie (tu: ekonomiczne) i śmierć. Sonia Shah zauważyła:

Poczucie nieubłaganie nadciągającej pandemii częściowo wynika z coraz większej liczby patogenów, które potencjalnie miałyby biologiczną zdolność do jej wywołania. Ale jednocześnie stanowi ono odzwierciedlenie niedociągnięć w naszej infrastrukturze zdrowotnej, modelach współpracy międzynarodowej, jak również w zdolności do utrzymania solidarności społecznej w obliczu epidemii choroby zakaźnej⁶.

I stało się. Z pewnością nikt nie przywidywał, że – parafrazując popularne (podobno chińskie) przysłowie – „przyjdzie nam żyć w ciekawych czasach”. Piszę te słowa z pewną dozą ironii – owa „ciekawość”, niecodzienność sytuacji nie jest przecież odbierana pozytywnie. Pandemia jest źródłem wyrzeczeń, ograniczeń, strat. Można się jednak zastanowić również, co ta nowa, dziwna czy niezwykła sytuacja, dała nam pozytywnego. Niniejsza książka powstała z ciekawości tych – dobrych i złych – zmian, jakie pandemia przyniosła życiu codziennemu.

³ I. Krastew, *Nadeszło jutro. Jak pandemia zmienia Europę*, przeł. M. Sutowski, Warszawa 2000, s. 16.

⁴ Wyrażenie zostało wprowadzone przez Nassima Nicolasa Taleba i odnosiło się pierwotnie do rzadkich zjawisk na rynkach finansowych; por. N.N. Taleb, *Czarny łabędź. O skutkach nieprzewidywalnych zdarzeń*, przeł. O. Siara, Kurhaus, Warszawa 2014.

⁵ M.T. Osterholm, M. Olshaker, *Wirus. Jak przewidziano pandemię*, przeł. P. Gryzta, Oświęcim 2020, s. 32.

⁶ S. Shah, *Epidemia. Od dżumy przez HIV po Ebolę*. Przeł. M. Rost, Kraków 2019, s. 13.

Swoje rozważania w dużej mierze będę opierać na kontekście kultury europejskiej, analizując chociażby kwestię izolacji fizycznej, lecz również intensyfikacji komunikacji za pomocą interfejsów. Kontekst polityczny wydaje się być nieunikniony, mimo to, postaram się, by tworzył jedynie tło dla moich kulturoznawczych analiz.

Wiosenne początki pandemii w Europie i na świecie (choć warto podkreślić, że pierwszy przypadek zakażenia w chińskim mieście Wuhan został zdiagnozowany 10 grudnia 2019 r.) poprzedziła niepewność i... wzrost cen maseczek chirurgicznych. Ludzie zaczęli przygotowywać się na „nieznane”. Gdy ogłoszona została „kwarentanna narodowa” w poszczególnych krajach (tym samym: ogólnosiwiatowy *lockdown*), ludzie niczym „prepersi”, (czyli – najprościej rzecz ujmując – osoby przygotowane na sytuacje ekstremalne) ruszyli do sklepów w celu nabycia żywności o długiej przydatności do spożycia oraz niezbędnych środków czystości. Poniękąd symbolem tych dni stał się wykupowany w panice papier toaletowy. W pamięci wielu z nas pozostanie z pewnością widok pustych sklepowych czy drogerijnych półek, gdzie znajdowało się mydło i żele antybakteryjne (nie tylko w Polsce, ale również na całym świecie). Po tym okresie intensywnych przygotowań zostaliśmy zamknięci w domach. „Społeczeństwo w izolacji” – jak pisze Krastew – „jest bowiem »społeczeństwem zamkniętym« w sensie dosłownym”⁷. Rozpoczęło się „wielkie oczekiwanie” (pytanie: na co? kiedy to nastąpi?). Cały świat stał się „poczekalnią”. I w tym miejscu zwróćmy się kolejny raz do powieści Camusa, która dostarcza nam adekwatnej refleksji:

Dawniej rozłączeni kochankowie nie byli naprawdę nieszczęśliwi, ich cierpienie miało w sobie światło, które teraz zgasło. Teraz widywano ich na rogu ulicy, w kawiarni lub u przyjaciół, spokojnych, roztargnionych i z tak bardzo znudzonym spojrzeniem, że dzięki nim całe miasto przypominało poczekalnię⁸.

⁷ I. Krastew, *Nadeszło jutro. Jak pandemia zmienia Europę...*, s. 10.

⁸ A. Camus, *Dżuma*, przeł. J. Guze, Warszawa 2005, s. 114.

Do naszej przestrzeni mieszkalnej przeniesione zostały biura, sale konferencyjne, sale wykładowe i szkolne, przedszkola. Komunikacja miejska została ograniczona, ulice wyludniły się, z miast zniknęły wszechobecne korki. Nastąpiło coś, co chyba jedynie znane nam było z filmów *science-fiction* (nie dziwi zatem wzrost popularności w tym okresie superprodukcji z 2011 r. *Contagion – Epidemia strachu* w reż. Stevena Soderbergha). Akcja #zostańwdomu i home office wygenerowały nowe sposoby, mówiąc potocznie, „ogarniania” rzeczywistości. Do dziś pozostają w pamięci przepełnione nowymi „challengami” media społecznościowe, relacje InstaStories na Instagramie z przebiegu tej przymusowej „kwarantanny”. Tak „nowa sytuacja” została „odreagowana” w social mediach.

Dżuma została przeze mnie przywołana już dwukrotnie, nie tylko ze względu na jej tematykę, ale również uniwersalność opisanych w powieści sytuacji i emocji. Można odnieść wrażenie, że aż nazbyt łatwo potrafimy odnaleźć się w świecie opisywanym przez francuskiego pisarza. Pozostając w temacie książek, redaktorzy jednego z portali przygotowali listę tytułów z epidemią „w tle” i prócz wspomnianej *Dżumy*, w zestawieniu znalazły się również *Miłość w czasach zarazy*, *Dekameron* (jednak warto dodać, że każdy z rankingów posiada w sobie dozę subiektywizmu, bo spotkałam i takie, w których znalazły się książki Stevena Kinga czy różnego rodzaju publikacje *science-fiction*). Chyba wciąż nie potrafimy w to uwierzyć, że oto nasz świat zaczął realizować scenariusze znane z literatury czy filmu (choć w ciągu roku zdążyliśmy się już przyzwyczaić do sytuacji i wypracować własne „mechanizmy przetrwania”).

O czym będzie ta książka? W pierwszym rozdziale opiszę największe epidemie w historii ludzkości. Spróbuję odnaleźć ich punkty wspólne: każda zaraza przebiega według określonego „algorytmu”, „scenariusza”, mamy też do czynienia z konkretnymi kulturowymi schematami działań, profilaktyką, osławianiem sytuacji krytycznych. Część druga skupi się w całości na pandemii hiszpanki, do której często porównywana jest ta „nasza”, współczesna. Postaram się rozłożyć

influenzę na czynniki pierwsze i stworzyć matrycę do opisu (i analizy porównawczej) pandemii COVID-19. Kolejne rozdziały poświęcone będą „technicznym” aspektom epidemii: czwarty „otworzy”, mam nadzieję, Czytelnika na recepcję dystansu społecznego w świetle teorii Edwarda T. Halla, piąty na przestrzeń domu w ujęciu filozoficznym, funkcjonalnym czy estetycznym, szósty dotyczył będzie nowych zachowań komunikacyjnych i konsumpcyjnych, które powstały lub umocniły się dzięki pandemii.

Koronawirus stał się nową „ścieżką dźwiękową” naszej codzienności. Od marca 2020 r. nieprzerwanie towarzyszy nam każdego dnia. Każdy dzień przynosi nam nową nadzieję, nowe odkrycia naukowe, ale również strach, kolejne obostrzenia czy informacje o ludzkich tragediach. „Odcięcie się” od mediów (i tym samym negatywnych wiadomości) niewiele nam da. Pandemia zdominowała nasze życie, musieliśmy podporządkować jej dotychczasowe przyzwyczajenia, rytuały, obowiązki, przyjemności.

Pozbawieni pamięci i nadziei, ulokowali się w teraźniejszości. Doprawdy wszystko stało się dla nich teraźniejszością. Dżuma odebrała wszystkim siłę miłości, a nawet przyjaźni, trzeba to powiedzieć. Miłość bowiem żąda odrobiny przyszłości, a myśmy mieli tylko chwilę⁹.

Także my trwamy w „tu i teraz”, oczekując na lepsze jutro. W chwili obecnej nie mamy pojęcia, co przyniesie – cała nadzieja w szczepieniach i dyscyplinie.

Marzec 2021 r., rok od rozpoczęcia pandemii

PS. W czasie lektury książki warto mieć przy sobie ulubione urządzenie mobilne – linki do materiałów wizualnych, wzbogacających treść książki, przygotowałam w formie kodów QR. Po ich „zeskanowaniu” otworzy się źródło grafiki lub klipu na portalu YouTube.

⁹ A. Camus, *Dżuma...*, s. 120–121.

Słownik

CZAS WOLNY – „[...] jest to ta część budżetu czasu, która nie jest zajęta przez pracę zarobkową normalną i dodatkową, ani przez systematyczne kształcenie się uczelniane, ani przez zaspokajanie elementarnych potrzeb fizjologicznych (sen, posiłki, higiena), ani przez stałe obowiązki domowe (gotowanie, pranie, sprząatanie, opieka nad członkami rodziny niezdolnymi do samoobsługi) i może być spożytkowana bądź na swobodne wczasowanie, bądź na życie rodzinne, obowiązki społeczne i aktywność przynoszącą dożne korzyści”¹.

DYSTANSOWANIE SPOŁECZNE – „szereg niefarmaceutycznych działań lub środków podejmowanych w celu zapobiegania rozprzestrzenianiu się choroby zakaźnej poprzez utrzymywanie fizycznego dystansu między ludźmi i zmniejszanie częstotliwości, z jaką ludzie wchodzą ze sobą w bliski kontakt”².

EPIDEMIA – oznacza „pojawienie się wśród ludności danego terenu dużej liczby zachorowań na określoną chorobę”³.

¹ Ibidem, s. 26.

² *Epidemia COVID-19: dystansowanie społeczne ma wpływ na ograniczenie transmisji koronawirusa SARS-CoV-2 [BADANIA]*, „Puls Medycyny”, <https://pulsmedycyny.pl/epidemia-covid-19-dystansowanie-spoeczne-ma-wplyw-na-ograniczenie-transmisji-koronawirusa-sars-cov-2-badania-998406> [dostęp: 29.12.2020].

³ *Epidemia* [hasło], Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/epidemia.html> [dostęp: 20.09.2020].

ERADYKACJA – całkowita eliminacja choroby, dzięki prowadzonym na masową skalę szczepieniom⁴.

INFLUENZA (grypa) – słowo pochodzi z około 1500 roku z Włoch i określa ono choroby podlegające „wpływowi” gwiazd. Innym możliwym pochodzeniem było włoskie wyrażenie *influenza di freddo*, czyli „wpływ zimna”⁵.

INFODEMIA – „polega na szerzeniu różnych form zniekształconej informacji, od teorii spiskowych po tzw. FAKE NEWS, czyli informacje, które naśladują jedynie formę wiadomości medialnych, ale różni je sam proces opracowania i intencja”⁶.

JĘZYKOWY OBRAZ ŚWIATA – zakłada, że język zawiera w sobie słowną interpretację rzeczywistości (to „uabstrakcyjniony, wyidealizowany model rzeczywistości, funkcjonujący jako składnik kompetencji językowej”)⁷.

KOZIOŁ OFIARNY – „stanowi on prawdziwy generator prześladowczych zniekształceń, zrozumiałych albo niezrozumiałych, mitologicznych albo nie, które wyznaczają niższe albo wyższe parametry funkcjonowania całego zjawiska prześladowań”⁸; Genezy tego mechanizmu możemy szukać w narastającym konflikcie społecznym lub sytuacji kryzysowej. Wówczas (w celu przywrócenia poprzedniego *status quo*) grupa społeczna wybiera „ofiara”, która pada ofiarą przemocy (przemocy fizycznej lub symbolicznej) lub wykluczenia.

⁴ Por. *Eradykacja* [hasło], Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pl/eradykacja> [dostęp: 26.06.2021].

⁵ C. Arnold, *Pandemic 1918. The Story of the Deadliest Influenza in History*, Macmillan, New York 2018, s. 8.

⁶ *Infodemia COVID-19*, <https://poprostonauka.cm-uj.krakow.pl/infodemia-covid-19/> [dostęp: 26.06.2021].

⁷ Zob. J. Maćkiewicz, *Co to jest „językowy obraz świata”*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 1999, nr 11, s. 7–24.

⁸ R. Girard, *Kozioł ofiarny*, przeł. M. Goszczyńska, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1987, s. 52.

LOCKDOWN – okres, w którym ludzie nie mogą opuszczać swoich domów ani swobodnie podróżować z powodu groźnej choroby⁹; również: zamknięcia wybranych (lub wszystkich) sektorów gospodarki.

MYŚLENIE MAGICZNE – wiara, że czyjeś idee, myśli, działania, słowa lub użycie symboli mogą wpływać na bieg wydarzeń w świecie materialnym. Zakłada związek przyczynowy między wewnętrznym, osobistym doświadczeniem a zewnętrznym światem fizycznym. Myślenie magiczne daje poczucie „panowania” nad sytuację bezpieczeństwa w sytuacjach kryzysowych.

PANDEMIA – (gr. *pan* „wszyscy”, *demos* „lud”) to „epidemia obejmująca swym zasięgiem bardzo duże obszary”¹⁰.

PANIKA – stanowi gwałtowną intensyfikację lęku, „nagły, niepoahamowany, często nieuzasadniony strach, ogarniający zwykle większą liczbę ludzi”¹¹.

PROKSEMIKA – nauka zajmująca się badaniem przestrzeni w celach komunikacyjnych, może stanowić fundament dla zrozumienia zmian we współczesnym świecie.

RYTUAŁ – „stanowi dobrowolne wykonanie odpowiednio uwzorowanego zachowania w celu symbolicznego oddziaływania na życie poważne lub uczestnictwa w nim”¹². Rytuały są zorganizowane, przewidywalne, zapewniają psychologiczne poczucie bezpieczeństwa, są również świadome i dobrowolne, są zbiorowe i stanowią wyraz stosunków społecznych, są zachowaniami, które regularnie się pojawiają i są zgodne z obyczajem.

⁹ *Lockdown* [hasło], *Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/lockdown> [dostęp: 20.09.2020].

¹⁰ *Pandemia* [hasło], Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/pan-demia;2570434.html> [dostęp: 20.09.2020].

¹¹ *Panika* [hasło], Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/pan-ika> [dostęp: 26.06.2021].

¹² E.W. Rothenbuhler, *Komunikacja rytualna. Od rozmowy codziennej do ceremonii medialnej*, przeł. J. Barański, Kraków 2003, s. 45.

STRACH – Jean Delumeau określa strach jako „uczucie-wstrząs”, które często poprzedzone jest zaskoczeniem, „[...] a jego przyczyną jest uświadomienie sobie niebezpieczeństwa obecnego i naglącego, które zagraża, jak sądzimy, przetrwaniu nas samych”¹³. Stanowi on reakcję podstawową. Człowiek doświadczający strachu może podejmować nieracjonalne decyzje lub zaniechać jakichkolwiek działań.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT (ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ) – rozwój, który zaspokaja potrzeby teraźniejszości bez uszczerbku dla zdolności przyszłych pokoleń do zaspokojenia własnych potrzeb¹⁴.

TEORIA SPISKOWA – jest „przekonaniem, że pewnymi wydarzeniami lub sytuacjami manipulują z ukrycia potężne siły o wrogich zamiarach”¹⁵. Jak zauważa Marcin Napiórkowski „[...] teorie spiskowe – jak każdy mit – są instrukcją obsługi rzeczywistości, a instrukcja ma to do siebie, że potrzebuje my jej najbardziej, kiedy nagle dzieje się coś dziwnego”¹⁶.

TEORIA ZARAZKÓW – teoria, że niektóre choroby są spowodowane inwazją mikroorganizmów, organizmów zbyt małych, aby można je było zobaczyć bez mikroskopu. Odkrycie i dalszy rozwój tej teorii przypisuje się francuskiemu chemikowi i mikrobiologowi Louis Pasteurowi, angielskiemu chirurgowi Josephowi Listerowi i niemieckiemu lekarzowi Robertowi Kochowi. W połowie XIX wieku Pasteur wykazał, że fermentację i gnienie powodują organizmy znajdujące się powietrzu; w latach 60. XIX wieku Lister zrewolucjonizował praktykę chirurgiczną, wykorzystując kwas karbolowy (fenol) w celu

¹³ J. Delumeau, *Strach w kulturze Zachodu XIV–XVIII w.*, przeł. A. Szymanowski, Warszawa 1986, s. 18.

¹⁴ *Sustainable Development*, „Science Direct”, <https://www.sciencedirect.com/to-pics/earth-and-planetary-sciences/sustainable-development> [dostęp: 26.06.2021].

¹⁵ *Jak rozpoznać teorie spiskowe*, https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/fighting-disinformation/identifying-conspiracy-theories_pl [dostęp: 26.06.2021].

¹⁶ M. Napiórkowski, *Dlaczego nic nie piszę o koronawirusie*, „Mitologia współczesna”, <http://mitologiawspolczesna.pl/dlaczego-nic-nie-pisze-o-koronawirusie/> [dostęp: 26.06.2021].

wykluczenia drobnoustrojów atmosferycznych, a tym samym zapobiegania gnicju w złożonych złamaniach kości; w latach 80. XIX wieku Koch zidentyfikował organizmy wywołujące gruźlicę i cholere¹⁷.

WIEDZA POTO CZNA – jest zdroworozsądkowa i opiera się na doświadczeniu codziennym; w przeciwieństwie do wiedzy naukowej posiada niski stopień informacyjności i uteoretycznienia, jest mało precyzyjna i ogólnikowa.

ZOONOZA – choroby, których rezerwuarem są zwierzęta i mogą być przenoszone na człowieka poprzez bezpośredni kontakt z określonym gatunkiem, spożycie mięsa (lub drogą kropelkową)¹⁸. Do chorób odzwierzęcych należy COVID-19.

¹⁷ *Germ theory* [hasło], *Britannica*, <https://www.britannica.com/science/germ-theory> [dostęp: 26.06.2021].

¹⁸ A. Paculanka, *Choroby odzwierzęce*, „Poradnik zdrowie”, <https://www.poradnikzdrowie.pl/zdrowie/choroby-pasozytnicze/choroby-odzwierzece-zoonozy-aa-U7K2-a5DB-HGJu.html> [dostęp: 26.06.2021].

Indeks osobowy

- Almond Douglas 100
Anderson Paul W.S. 124
Anmuth Doug 120
Arystoteles 17
Ashe Arthur 65
Aureliusz Marek 31–32
- B**
Bartoszek Antoni, ks. 184
Bednarek Leon 159
Biddiss Michael 58
Boccaccio Giovanni 21, 125
Bonaparte Napoleon II 50
Bralczyk Jerzy 179
Brilliant Larry 107
Brontë Emily 50
Brown Jeremy 76, 79, 84–85, 99,
105
Budo Agnieszka 40
- Camus Albert 11, 125
Cartwright Frederick 58
Chaciński Bartłomiej 180
Chanel Gabrielle 101
Chopin Fryderyk 50
Chrabota Bogusław 119
Clark Claire 46
- Cleveland Grover 100
Cook Robert 125
Cromwell Olivier 58
Cuitláhuaca 40
Czapliński Marek Paweł 47
Czechow Antoni 50
Czuboch Krzysztof 189
- D**
Defoe Daniel 25
Długosz Jan 24
Doyle Arthur Conan 97, 100
Drucker Peter 152
Frąckowiak Marek 118
Francastoro Girolamo 24
Frankowski Paweł 125
Frazer James George 23
Friedman Thomas L. 18
- G**
Gadamer Hans-Georg 150
Galen (wł. Claudius Galenus) 31,
38
Gałwiazek Tomasz 42
Geertz Clifford 121
Gersz Aleksandra 165
Ghebreyesus Tedros Adhanom 71
Girard René 19

- Gitchell Albert 74–75
Goffman Erving 133
Górniak Edyta 196
- H**
Hall Edward T. 13, 136, 138–139, 141
Haring Keith 65
Haza Ofra 65
Hipokrates 17, 22
Hoffstetter Gerry 148
Hudson Rock 65
Hugo Victor 50
- Iwańska Judyta 34
- J**
Jan z Efezu 33
Januszczyk Julia 73
Jedynak Bonifacy 42
Jenner Edward 41
Johnson Magic 65
Justynian (cesarz) 33–34
- K**
Kadłubek Zbigniew 150–151
Kafka Franz 50
Kasprzak Krzysztof 188
Kim Jungjoo 160
Kimmel Jimmy 183
King Stephen 125
Klemens (papież) 36
Klimowicz Marta 160
Koch Robert 43, 51, 53, 231
Kokcejanus Kasjusz Dion 31
Kommodus 31
Krastew Iwan 9, 11, 199
Krawczyk Ewa 121
Kucharski Adam 18, 21, 62
- Kulas Dariusz 151
- L**
Lanvin Jeanne 101
Leathers Dale G. 137, 143
Lee Josh 80
Leigh Vivien 50
Lemańska Magdalena 194
Liberace 65
Lipińska Katarzyna 166–167
Lorme Charles 37–38
Luhrman Baz 50
- Łożyńska Joanna 182
- M**
Macron Emmanuel 181
Mączyńska Elżbieta 156
Majczyk Wojciech 125
Malinowski Bronisław 23
Mann Tomasz 125
Mapplethorpe Robert 65
Marquez Gabriel Garcia 125
Marr Linsey 134
Mayer Marissa 154
Mazzini Mateusz 19
McFarlane Burnett 105
Mercury Freddie 65
Mieszkowski Łukasz 106
Mietkowska Barbara 125
Miller Adam 125
Miner Loring 75
Mosz Jakub 186
- N**
Nicolle Charles 87–88
Nikifor Krynicki (wł. Epifaniusz Drowniak) 50
Nostredame Michel de 38

- Noten Driesa van 193
- O**rwell George 50
Outka Elisabeth 96
- P**asteur Louis 51, 230
Pęczak Mirosław 181
Pershing John 75
Petersen Wolfgang 124
Phillips Caleb 157
Piasecki Jan 122
Piątkowski Franciszek 94
Pichette Patrick 154
Poe Edgar Alan 50
Privitera Greta 131
Prokopiusz z Cezarei 33
Puterman Jakub 78
- R**aoult Didier 62
Rejman Krzysztof 189
Rezydent Tomasz 125
Rothenbuhler Eric 183
Rovelli Carlo 200
Ryan Frank 53, 59
- S**alazar Martín 86
Santa Cruz Pachacuti Yamqui Salca-
maygua Juan de 40
Saramago José 125
Schiaparelli Elsa 101
Scholastyk Ewagriusz 33
Shah Sonia 10, 27, 44, 61, 107
- Sheen Charlie 65
Shiff Jack 152
Sieroń Arkadiusz 128
Skwarna Jerzy 195
Sławek Tadeusz 150–151
Soderbergh Steven 12, 124
Sontag Susan 49
Spector Jessica 101
Spinney Laura 79, 87
Stewart Kristen 192
Szmidt Robert J. 125
Szymanowski Karol 50
- T**okarczuk Olga 182
Tukidydes 28–29
Tura Agnolo di 37
- V**erdi Giuseppe 50
- W**alford Jonathan 98
Walksman Selman 53
Wallis Aleksander 136
Warron Marcus Terentius 24
Werus Juliusz 30
Widomski Maciej 186
Wnęk Jan 78
Wright Jennifer 36, 41, 75–76, 93
Wrzesiński Szymon 22
- Z**woliński Andrzej 15, 27
Žižek Slavoj 145

Wykaz ilustracji / materiałów wizualnych (kody QR)

- Plakat promujący spotkanie przeciwników noszenia maseczek (25 stycznia 1919 roku) 88
- Para w maseczkach ochronnych zakrywających jedynie nos 89
- Przegląd środków ochrony osobistej stosowanych w czasie pandemii „hiszpanki” [zdjęcia koloryzowane] (Daily Mail) 89
- Karykatura poświęcona maseczkom ochronnym 89
- „Noś maskę i ocal swoje życie!” – ogłoszenie w „The Berkeley Gazette” z 1918 roku 90
- Wpływ hiszpanki na modę (archiwum WWD) 98
- Kobiety w maskach – „Nowa moda »welonowa«” (1913 r.) 98
- Orkiestra online #wdomuzagrane (YouTube) 126
- „Dni, których nie znamy” – Mała Armia Janosika (YouTube) 126
- Zalando – „Już niedługo znów się przytulimy” 133
- Okładka noworocznego numeru „Polityki” – „2021: Wrócimy do siebie?” 133
- McDonald’s – kampania „Wszyscy zakładamy maski!” 144
- Projekcja hasła #stayhome na zboczu góry Matterhorn w Szwajcarii 148
- Serial on-line #zostanwdomu 148
- Spot reklamowy Carrefour – „Dbaj o siebie, dbaj o innych” 149
- Spot reklamowy Apple – „Creativity goes on” 149
- Spot reklamowy Airbnb – #StayHome 149
- Spot reklamowy T-Mobile – „Jesteśmy dla Ciebie” 149
- Klip użytkownika @mDugy na TikToku 164

-
- Profil na portalu Instagram „Cluttercore.aesthetics” 164
 - Estetyka cottagecore 167
 - Exposure Notification System / zasada działania aplikacji monitorujących kontakty z osobami potencjalnie zakażonymi SARS-CoV-2 172
 - Orlen e-Tour de Pologne Amatorów (z wykorzystaniem aplikacji Zwift) 174
 - „Elitarny” pokaz mody Chanel 192
 - Wykorzystanie technologii 3D 193
 - Wirtualny pokaz mody 193
 - „Jak za dawnych lat” – kolejka klientów przed salonem Louis Vuitton 193

Cultural and social contexts of the COVID-19 pandemic

Summary

The pandemic has redefined our daily lives, habits, and culture. The following monograph, in turn, has been written precisely due to the interest in these changes.

The first chapter briefly characterizes the major pandemics and epidemics in human history (the Athenian plague, the Antonine plague, the Justinian plague, the “Black Death,” smallpox, cholera, tuberculosis, SARS, MERS, A/H1N1, malaria and zika, Ebola, AIDS, and the obesity epidemic). Each and every era in which the plague consumed everyday life attempted to invent its own ways of returning to “the life from before”; for that reason, we are now confronted with specific cultural patterns of action, prevention, and taming of critical situations. The second chapter contains an extensive analysis of the Spanish flu epidemic (it outlines the historical background, describes the protective measures used, the role of the press, the cultural situation, and analyzes the economic impact). The third chapter presents the most important facts about the COVID-19 pandemic. Social distance – in Edward Hall’s formulation – constitutes the main axis of consideration in the next part of the monograph, which also describes the cross-cultural reception of congestion and the creation of “emotional neutrality distance through the use of protective masks. The fifth chapter provides an extensive analysis of the space of the home. Beginning with reflections on philosophical or aesthetic aspects, the argument focuses on new functions and activities undertaken within the four walls of the home, in particular work and remote learning. The last part

of the monograph deals with new communication and consumption behaviors that have been created or reinforced by the pandemic. It looks at new media, language, the emergence of new rituals, tourism or leisure time, as well as the changes in the fashion sector. The book concludes with a reflection on longing and waiting.

Redaktor inicjujący
Michał Kompała

Projekt okładki
Tomasz Tomczuk

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Marzena Marczyk

Łamanie
Ireneusz Olsza

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.12.2022
Copyright © 2021 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzysjamy otwartej nauce.

Od 1.01.2023 publikacja dostępna na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule
wolnego dostępu Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-7298-3155>

Orzeł, Barbara

Kulturowe i społeczne konteksty
pandemii covid-19 / Barbara Orzeł.

Wydanie I. – Katowice :

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2021

<https://doi.org/10.31261/PN.4095>

ISBN 978-83-226-4142-2

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-4143-9

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa:

Volumina.pl Daniel Krzanowski

ul. Księcia Witolda 7–9

71-063 Szczecin

Wydanie I. Arkuszy drukarskich: 15,25. Arkuszy wydawniczych: 13,0. Publikację wydrukowano
na papierze offsetowym 90g. PN 4095. Cena 24,90 zł (w tym VAT)